Малюнок

З початку все?.. Але річ в тім, що я проґавив початок... так-таки простісенько проґавив. А може, його й зовсім не було... У всякім разі, я його не знаю, тому вибачайте, коли моє оповідання буде без початку й без кінця. Та для вас, пане лікарю, як для психіатра сього й не треба, коли ви хочете дізнатись тільки, що саме спричинилося до мого... такого незвичайного зворушення.

Стривайте... Я гаразд пам'ятаю той вечір і до сконання пам'ятатиму. Слухайте ж. Я сидів... ні, не сидів, я літав десь в таємничих просторах, утворених власною фантазією, на сріблястих хвилях власних переживань, і — творив. Вам не траплялося відчувати такого моменту, моменту найвищого піднесення, що межує з недосяжним щастям? Ні?.. Шкода... В той вечір я стояв віч-на-віч з безсмертям. Перо натхненно рухалося по паперу, лишаючи огневі рядки дивної поеми. Так, то була велична поема. Що? Про неї, про кохання?.. Хм... коли хочете, то про неї й про кохання лились мої міцно-дзвінкі, як криця, але повні найважнішої лірики й мистецької пластичності, вірші. А над всім панувала, як душа нової поеми, глибока філософічна думка... Хе-хе, на вашу думку, я вже збожеволів... Знаю, знаю... Але мені все одно, що ви там думаєте.

В той вечір з'явилася вона з цілим почетом. Знявся гомін, галас, як на вулиці.

Що се значить? Такого ніколи не бувало. Мої знайомі рідко насмілювались ламати мій спокій, вдиратись в самітній, недосяжний для них, світ, в котрім пробувати мали право тільки я та вона — Ніна, моя кохана Ніна, моє божество, поема життя мого, мого бунтівничого розуму. Вони з'явились, і в чистім царстві високих замірів оселилася бридота, плазуча й слизька, як гадина.

— Цссс...

— Він пише?..

Примовкли, видимо, дослухаючись, чекаючи.

— Пише, пише... Тихше, не галасуйте!

"Пише, не галасуйте" — які бридотні, мізерні слова! Вся істота моя хвилює в екстазі творчості, а вона — пише... Я кинув писати, підвівся од столу з палаючою ще головою і, яко чемний господар, вийшов до вітальні вітати дорогих несподіваних гостей.

Побачили мене.

— Ах, вибачте, будь ласка...

— Вибачте, писали ви, а ми...

— Добривечір, пане Сохальський.

Їх було троє: Гінкій, високий, широкозадий, блискуче-чорнявий, з нахабним виглядом, інженір; Байденко, кремезний, незграбний, як колода, вульгарний довговусий, пристав і панна Банда Герман, повновида, рум'яна, білява, з блакитними безглуздими очима, вчителька музики. Я рішуче не можу витерплювати усіх трьох, але з вельми приязною усмішкою стискаю всім руки й прошу сідати. Сідаю й сам, не зганяючи з обличчя приємного виразу.

— Не турбуйтесь,— кидає недбало інженір і в ту ж мить забуває про мене. Він сідає за рояль до нас спиною, грюкаючи одкидає накришку з клавішів і дрібно й обурююче-бучно починає награвати гами й навмисне розгонисто коливати то в той, то в другий бік злегка кучерявою потилицею. А мені жагуче кортить вхопити зі столу незграбний, грубий, уважистий фотографічний альбом і з усієї сили гепнути об його рухливу голову, щоб аж картки порозлітались і густо вкрили блискучу, як

дзеркало, підлогу. Я навіть посміхнувся задоволено, уявивши собі, яка се була б урочиста хвилина.

— Ой, лелечко! — заверещала панна Ванда, затуляючи вуха своїми червоними долонями.— Змилосердіться, пане Гінкін, і дайте спокій моїм тендітним нервам... Вони луснуть від вашої музики.

Вона вважалася знавцем музики й повинна була неодмінно іменно отак-о заверещати й затулити вуха, але сонливі й трохи булькаті очі її закохано слідкували за інженірською потилицею.

— Хо-хо-хо! — гойдався в кріслі від незрозумілої веселості Байденко. — Чудово, незрівнянно! Нагадує церемоніальний марш.

— Ша! Чого розмордувало вас! — одхиливши із спочивальні двері, прошепотіла Ніна.— Люся спить, Люсю розбудите. Тоді заставлю самих присипляти.

— Не хочете, не треба, ото! — промовив Гінкін, підвівся й знову хрьопнув накришкою, аж рояль застогнав, а я ледве втримав себе, щоб не згребти його за в'язи й не жбурнути за поріг. Він, певне, зауважив се, бо лагідно, хоч глузливо й нахабно, звернувся до мене:

— Ну, що... багато написали? Я чув, що ви пишете щось... е-е... щось надзвичайне?

Я роззявив рота, щоб відповісти йому, але він вже одвернувся, витяг золотий годинник, скоса кинув на нього очима і, позіхаючи, заховав, гучно клацнувши накришкою.

"Він вже чув... Від кого? — дивувався я.— Невже Ніна? Невже вона не тямить, що не слід виносити на вулицю незайману таїну натхненних вечорів й тим самим обридотнювати її? Та ще кому повідала її! Якомусь гадові..."

— А той... пані довгенько, коли хочете, переодягається,— промимрив Гінкін ні тобі до Байденка, ні тобі до панни Ванди, бовкнув і вже забув про те, що сказав, а, висвистуючи гадючим шипінням якийсь опереточний мотив, підійшов до картини, що висіла насупроти, й байдужісенько почав розглядати пейзаж своїми вродливими, мерзенними очима. Панна ввесь час з великою готовістю слідкувала за ним закоханим поглядом, а пристав чадив товстою цигаркою й важко сопів носом.

"Переодягається? — думав я, забувши про всіх.— Куди ж вона?"

Серце мені чомусь занило. Правда, Ніна часто лишала мене на самоті й ходила на вечірки до знайомих або до клубу; правда, мені було прикро, але я вважав се за річ звичайну. Певне, й тепер вона лагодиться кудись танцювати й прибирається в білу сукню. Але чому так серце моє затремтіло й розум запротестував? Чому так, як ніколи ще, забажалося, щоб вона нікуди не йшла, щоб посиділа зі мною, а я прочитав би їй новий розділ моєї поеми. Вона так любо слухає, було, як кішечка, схиливши чорненьку пишну голівку на правий бік, так тепло цілує мене в лоб після читання, що мене обхоплює шалений порив натхнення, фантазія робиться безмежною, і я сідаю знов і в нервовім тремтінні творю. Строфам, написаним в сі хвилини, позаздрив би геній. А вона йшла спати, мовчки, якось поспішаючись, навіть не сказавши на добраніч, аби не заважати... Хе-хе, аби не заважати... Я так думав тоді... Але не забігатиму наперед.

Нарешті вона вийшла. Ні, не на бал зодяглася, бо надто просто, а в руці мала ридикюль та поверх сукні легенький дорожній сак... Навіщо ридикюль? Навіщо сак?

Ввійшла, побачила мене, трохи зблідла і, як мені здалося, навіть присіла, але хутко опанувала себе, й чарівна усмішка, котру я так любив, засіяла на видочку.

— Та й довго ж ви,— обернувся Гінкін, знову виймаючи годинник. Він одразу прояснів.

Ви уявляєте, пане лікарю, мій настрій в той час?..

— Ти тут, любий? — звернулася вона до мене й, жартівливо погрожуючи очима, розгладила мені на лобі зморшки.— А я думала, що ми тобі не переб'ємо, та хіба з отакими ведмедями (кивнула вона на Гінкіна) не переб'єш! Ну, вибач, серце, більш не будемо. Ісак Володимирович,— вона глянула на Гінкіна, але як глянула, коли б ви бачили! Навіть панна Ванда засовалася в кріслі й підвелася, закопиливши губу,— Ісак Володимирович, як тобі, певне, відомо (мені відомо?!), сьогодні від'їздить од нас, і ми хочемо його провожати. Ти, звичайно, не сперечатимешся, мій хороший?..

Вона міцно оповила мою шию, вдряпнувши десь булавкою, й палко поцілувала просто в губи довгим-довгим поцілунком, ніби прощаючись навіки, а Гінкін раптово одвернувся й незадоволено кашлянув.

Що я мав вдіяти після такого несхитного аргументу? В душі я посилав того Ісака Володимировича до чорта на роги, але мусів побажати йому всього найкращого й з приємністю стиснути його чотири пальці, потім витерти піт на долоні пана Байденка й чемно вклонитись панні Банді.

— До побачення, мій соколе...— кинула вона вже в коридорі.

— Та тільки не барися,— промовив я якось не до речі, але вони вже не слухали й веселим, гомінливим гуртком зникли. Я вийшов за ними на ганок. Було зоряно й темно. Біля хвіртки пирскали коні. Докотилась невиразна говірка й регіт. Сіли.

— До побачення,— ще раз задзвеніло в темряві, й колеса м'яко захахикали по піску.

Здається, нічого незвичайного не було в тім, що вона поїхала провожати знайомого, але мені зробилося якось дуже важко і... самітно. Іменно — самітно. Часом десь пробувала вона й довше, але я не відчував самотності так гостро, як в сей час, коли в кінці вулиці затихли по дорозі стукіт коліс і тупотнява коней.

Я повернувся до кабінету, забувши зачинити двері на ганок, сів до столу, але мені не писалося.

"Поїхала провожати Гінкіна"...

Що за химерна вигадка? Що їй той бридотний... жидюга...

І чому я так хвилююся, властиво? Адже за півгодини вона повернеться, ясна, блискуча, закохана, розповість про свою прогулянку, переб'є мій докір огневим поцілунком і цілу кімнату засипле перлами свого стрибаючого сміху.

Я взяв перо, силкувався постягати докупи свої розкидані думки, але за хвилину вже знову сидів, одкинувшись на спинку крісла, з похиленою головою й насупленими бровами, не думаючи, не відчуваючи нічого, тупо й байдужно. Перервана поема лежала попереж мене на столі, й рядки її були тепер якісь чужі, фальшиві, непотрібні; і, мабуть, довгенько так сидів, бо... Ну, та слухайте далі...

— Кхи!.. Вибачайте... Можна до вас? — несподівано почув я голос з коридора.

Я схопився і, здивований, підійшов до дверей. В коридорі м'явся ніяково з винувато-серйозним виглядом Байденко, а далі, перелякано визираючи з-поза його плеча, стояла панна Ванда. Глянув далі на ганок, в темряву: там не видно більш нікого. "Що за чортівня",— подумав я, і думки вихорем закрутилися в голові. Глибокопитаюче я встромив очі в пристава, чекаючи на пояснення такої несподіваної візити. Але він сопів,

вішав свій кашкет, мацав руками ремінь до шаблі, ніби дбаючи якомога надалі відсунути якусь прикру розмову.

— Прошу, заходьте,— кинув я їм і повернувся до кабінету.— Сідайте.

Вони не сіли.

— А ви того... хм... не боїтесь лишати дверей вночі відчиненими? — нарешті забалакав.— Се, маєте собі...небезпечно... щодо...

— А де ж Ніна? — перебив я й напружено близько дивився йому в вічі.

Він одвів їх набік і, поперхнувшись, кашлянув у кулак, а панна Ванда затремтіла вся й посунулась у тінь, раптом хлипнувши й притуливши хустку до очей.

Серце мені упало. Я вже — чому, не знаю — догадався, де вона. Несамовито вхопивши пристава за плечі, я з силою тряс їх і, пронизуючи його очима, кидав йому в обличчя уривчасто:

— Та чи скажете ви мені нарешті, де вона?.. Куди ви поділи її?.. Чого ви мовчите, як пень?.. Ну, ну?..

Він, сердега, був стільки ж винен, як і його візник, але добре, проте, злякався, думаючи, певне, що зо мною сталося раптове божевілля, а панна Ванда, забувши навіть про своє великопанське виховання, заверещала, як щеня.

— Цитьте,— покрикнув я на неї, випустивши Байденка.

Вона вщухла.

— Е... е... того.. — заникуючись, почав пристав,— я, власне, й зайшов до вас з панною Вандою, бо той... Щоб ви часом не подумали... Я повинен був...

Міліон чортів!..

— Та в чім річ? Де Ніна, я вас питаю?

— Ніна Миколаївна... вибачте... поїхала з інженіром, Ісаком Володимировичем Гінкіним...

— Куди? Куди? — спитав я в нестямі й жадливо, ніби сподіваючись, що дальші його слова спростують або полегшать допіру промовлене, дивився йому в роззявлений рот.

— Кхм... мабуть, чи не той... у N-ськ, бо він же туди поїхав. Е... е... мені страшенно прикро, що я вскочив у сю, вибачайте, історію... Несамохіть, повірте, несамохіть, їй же Богу... А я, як і вам докладно відомо, на державній службі, і тому... мені не личить... е... е... щоб потім не було якогось непорозуміння. І ми з панною, повертаючись з вокзалу, вирішили заїхати до вас перепросити й порозумітись... Розумієте, щоб потім...

Мені треба було великого зусилля, щоб не викинути його за поріг.

— Слухайте,— загримів я, як шалений,— ви все вже сказали? Не маєте більш нічого додати?..

— Авжеж, авжеж,— заметушився він,— я тільки до того, що коли діло дійде до суду, то...

— Пане Байденку, майте ж хоч трохи розуму, се ж надто...

— Так, так, я розумію, що се неприємно вам... Панно, ходімо?..

Нарешті.

Вийшли,— він, обережно ступаючи й придержуючи рукою шаблю, а вона якось боком, зібгавшись і поспішаючись випередити його, ніби боялася, що я жбурну вслід важким прес-папьє.

Я лишився сам, сам в буквальнім розумінні сього слова. Чотири німих стіни з полицями для книжок та портретами улюблених письменників, а посередині, як бездухий стовп, я із страшенним проваллям всередині. І що більш я починав отямлюватись, бути свідомим свого становища, тим гостріш відчував те провалля. І гидкими зробилися — й сей тісний кабінет, обстанова й стіл з нескінченою на нім ідіотською поемою, а стіни давили, гнітили, не було чим дихати. Геть звідсіль!.. Куди?.. На вулицю, безвісти, к чорту, аби звідсіля, від сього срамотного місця, де подурному лилися мої натхненні строфи про волю й розум женщини, про її відродження, де женщина злісно посміялася з мого найсвятішого, замість вдячності...

"Ага,— думаєте ви собі, пане лікарю,— он де собаку закопано, он чого ти лютував! Ти співав, поки чекав на вдячність, поки тобі здавалося, що до тебе почувають побожність; а коли твою ідею — "женщина повинна бути вільною через розум, як і мужчина",— коли твою ідею забажали перетворити в дійсність, зробити фактом, зреалізувати, ти перший став цапки..."

Але — де ж тут розум, пане лікарю, самий найпервісніший розум? Всіма фібрами свого мозку я почував, що тут не те, що правда на моїм боці, але чим, чим я міг довести, чим та й кому?.. Підо мною ґрунт захитався...

А дочка!.. Люба, хороша, покинута крихотка!..

Мов несамовитий, кинувся я в спочивальню, підбіг до маленького дорогого ліжка, трохи не задавивши няньки, що спала на килимі коло нього.

— Господи, спаси й помилуй! — перелякалась бабуся, перехрестилась і сіла.— Се ви, пані?..

— Се я, пан... Чого ви тут вклалися, бабо?

Нянька підвелася, крехтячи, й підняла з килима свою подушку.

— Еге, вклалася... Треба мені дуже тут вкладатись. Пані звеліли полежати біля Люсі, поки вони прийдуть.

— Хе, поки прийде... Не прийде ваша пані більш сюди.

Нянька, очевидно нічого не розуміючи, не рухалася в темряві.

— Чуєте, бабо, не вернеться пані. Вона втекла від нас,— підкреслив я з якимсь лютим задоволенням, бажаючи в глибинах душі навіщось вразити, здивувати сердешну стару людину.

— Як? Вже хіба?..

Я трохи не впав від несподіванки.

— З ким же вони? З тим... інженіром?.. А Люся ж як?..

Всі знали, навіть стара нянька. Тільки я один був певний, що вона, Ніна, кохає мене, що семейну будівлю нашу не зруйнують ніякі гармати. Вхопивши бабу за руку, я скажено тряс її, нахиливши до неї своє обличчя, й грізно зазирав їй в старечі очі.

— Ти знала, га? Кажи, знала ти?..

— Ану, одв'язніть,— смикнула вона руку.— Диви! Хто ж не знав, що сим кончиться?.. Я вже давно заявляла їй на рощот, бо де ж таки? І вдень дитину гляди, і вночі гляди. Се ж не порядок. Сама віється невість де, то з інженіром, то з приставом, то...

— Йдіть, бабо, спати...

— А я не винувата, що ви трохи руки не одірвали...

— Спати, кажу, йдіть.

Вона, не поспішаючись, вийшла, а я... Я схилився над ліжком моєї дорогої маленької доні й гірко, глухо заридав.

Заспокоївшись трохи, я засвітив ліхтаря й озирнувсь по кімнаті. Все було, здається, на місці. З чим же вона виїхала?.. Я заглянув у комод — він був наполовину порожній, а в гардеробі майже зовсім нічого не зосталося. Турбуватись, виходить, нема чого: поїхала з запасом... А се що? Нерозпечатаний лист — мені. Зовсім усе як слід... Ну, ну, добий, добий!.. Нервово деру конверта й біжу у вітальню до світла.

"Любий,— писала вона,— я називаю тебе так, бо кохаю, вір. Але й того, за ким поїхала, також кохаю. Любий, я мусіла так зробити, вибрати іменно се, бо наше життя,-— ти, звичайно, згодишся зо мною,— занадто вже нудне й буденне: сіро в нас і тісно, ніде розійтись вільній людині, нема простору блиснути всіми барвами, людині, що стоїть понад загалом. Вельми вдячна тобі, що навчив мене любити волю над усе, що поважав моє право на неї. Правом сим забажалося скористуватись вповні, і я від'їжджаю. Не думаю, щоб ти не бачив, що не одного тебе кохала я, тому подвійно вдячна тобі, що за ввесь час не сказав мені жодного слова докору, ніби не помічав нічого. Бачу, що слово твоє не розходиться з ділом, і вклоняюся твоїй лицарській вдачі... Важко тобі,

коханий?.. Нічого, звикнеш. Лишаю тобі, замість себе, Люсю. Пильнуй її пache ока й прости свою вільнолюбиву Ніну.

P. S. Не рощитуй старої няньки, поки не оговтаєшся в новім становищі: вона гаразд навчилася доглядати дитини".

Так писала вона, вільнолюбива людина, примірна мати. Чи ви розумієте тут що-небудь?.. Я вчив її, як користуватись правом на увільнення (бо яка ж се воля?) від обов'язків?! Боже, яка помилка, яке велике непорозуміння! Ні, я мушу повернути її, поки не згасло ще її кохання до мене, мушу довести їй, що вона не зрозуміла мене, що женщина вільна буде тільки тоді, коли ділитиме з мужчиною не саме тільки право, але й обов'язки, бо без того буде не воля, а увільнення, не право, а безправ'я, не абсолютна воля, а тільки воля почуття, себто цілковита залежність від нього, рабство нове... Багато ще мудрих речей передумав я... та... А!..

І ось я в N-ську. Одвіз дитину до сестри, а сам приїхав сюди. Чого?.. Шукати її. Навіщо? Адже ж, здавалося, вороття не буде?.. Так, не буде, мабуть. А проте приїхав, кинув дитину й прилетів... вклонитись загиблим ілюзіям востаннє, побачити ще раз віч-на-віч химеру мого колишнього щастя й сказати їй... Я й сам не тямив уже, що саме скажу їй, але почував всією істотою й розумом, що так не можна залишити сього, що треба неодмінно сказати їй щось дуже потрібне, а головне — побачити її.

Адресу добродія Гінкіна я взяв ще з місця, тому, приїхавши сюди, гукнув візника й поїхав просто до нього. Він має якусь контору на Х-ській вулиці, в д. № 18, у першому поверсі, а сам живе в другому.

Піднявся по східцях, подзвонив. Мені відчинила вродлива, чепурна покоївка й спитала, до кого я й хто я? Дав картку. Двері вона лишила нещільно причиненими, і я мимоволі зробився свідком такого діалогу:

— Хто там, Оксано?

Павза, легкий придушений викрик, потім важка хода.

— Що там іще? Чого ти?..— його голос.

— Він... він приїхав...

— Хто такий — він?

— Він... Дмитро. Просить прийняти. О, що я робитиму!

— Що робитимеш?.. Ото! Вона не знає, що робитиме. Ну, то я знаю. Коли він хам і не розуміє, що так інтелігентні люди не роблять, то й з ним треба по-хамському. Оксано, скажи тому панові, що для нього нас немає дома, а коли він дуже наполягатиме, то я покличу двірника. Все!..

— Не треба, не треба так...

— Ай ну!.. А як же, на твою думку?..

Покоївка підійшла до дверей, заникуючись і перелякано дивлячись на мене, переказала мені те, що я вже чув, і хутко замкнула двері.

Що я мав діяти? Домагатись побачення? Все одно не пощастить і, крім бешкету, нічого з того не вийде.

Мовчки, зціпивши зуби, щоб не розридатись від того, що я знову почув її голос, і від образи, я зійшов наниз, вийшов і пішов улицею — куди? — й сам не тямив...

Я йшов, аж поки вулиця не вперлась в якусь гору, вкриту густим садом, звідкіля чути було музику. Біля брами стояли візники,

поліцейські, на котрих електричні ліхтарики кидали з брами цілі снопи неблимаючого, ясного світла. Люди йшли туди й звідтіль.

— Се що? — спитав я візника, показуючи на сад.

Він зневажливо (видимо, за мою нетямучість в таких серйозних справах) сковзнув поглядом поверх мене й повернув голову в другий бік.

— Сад... чи ви не бачите самі?.. Троєцькой,— буркнув він у просторінь.

Справді, навіщо тільки животіють на світі отакі нікчеми, як я, що не знають навіть, що се Троїцький сад для прогулянок поважаної пані публіки.

Ну, що ж... Сад то й сад. Купивши квитка, пірнаю вкупі з іншими в сад.

Відразу обхопила нас напівтемрява: величезні старі дерева з обох боків кидали на нас густі тіні, а далі, в морі світла, коливався, ворушився святковий, ласий до розваг, до втіх, люд; прискали водомети; горбочки, вкриті густою щіткою різнобарвних левкоїв, розливали навкруги п'янкуваті пахощі, а над усім, або тихо гойдаючись у повітрі, або крутячись лютим вихорем, панували згуки оркестру.

Музика ввірвалася. Я знічев'я почав оглядати гуляючу публіку. Найбільш, звичайно, цікавився жінками, бо й їх була вражаюча більшість. Дивився на їхні вродливі, гарненькі, погані, лагідні, злі обличчя и несподівано для себе помітив одну якусь, властиву всім їм, я б сказав, печать на видочку. Щось таке, чого не міг відразу означити, хоч як не силкувався, не напружував свого мізку. Я тільки відчував, що се щось гидотне...

Хотів іти, але раптом серце мені захолонуло.

Я випростався й прикипів до місця. Просто поперед мене в кількох сажнях, як місяць поміж зорями, засіяла... вона, моя Ніна, моя богиня. В яснім сяйві світла вона здавалася мені блискучим привидом, істотою надземною...

Але... хто ж то тримає її під руку?.. То не він, не Гінкін. Огрядна, висока, ставна постать, грубе обличчя з голеними вусами й загнутим носом, товсті губи й хижі, масні очі. Ніна закохано дивилася на нього, одкинувши трохи назад пишну чорну голівку, вкриту розкішним капелюшком, і я побачив на її видочку богині ту ж саму бридотну печать.

Вони наближались, не поспішаючись і перекидуючись окремими словами, зміст котрих зрозумілий був, очевидно, тільки їм самим. Наблизились, проходили повз мене.

— Ніно,— раптово зірвалось у мене.

Немов вражена електричним током, вона злякано відсахнулася від свого добродія й зупинилася, озираючись. Шукала, хто покликав її.

— Ніно,— знову гукнув я й виступив з тіні. На видочку її, в очах, у всіх рисах вимальовувався несвітський жах. Вона тихо застогнала, вхопила за рукав високого добродія, але не могла одірвати від мене поширених переляком очей.

Публіка, почуваючи "історію", мовчки купчилася круг нас, пожираючи нас жадливими до цікавого й пікантного очима.

— Нарешті я здибав тебе, Ніно,— говорив я.

— Не треба, о, не треба! — задихуючись, викрикнула вона й ще цупкіш вчепилася в свого добродія. Він, видимо, отетерів від несподіванки, але швидко прийшов до пам'яті.

— Слухайте... е-е... ви дозволяєте собі... занадто... е-е...— мурмотів він, шукаючи очима когось поміж натовпом, мабуть, поліціанта. Справді, засюрчав поліцейський свищик.

Та я вже не слухав нічого.

— Два слова тільки, Ніно,— благав я, підступаючи ближче.

— Не треба, не треба,— ховалась вона за незнайомого мені добродія й тягла його геть в публіку, А невиразна відразу печать на виду розповзалася вже на все обличчя, і я нарешті пригадав, що то.

Вам, пане лікарю, траплялося часом випадково натрапити на сцену, коли, лютий у виконанні свого обов'язку, старий городовик цупить до участку затриману на вулиці безбілетну проститутку? Траплялось? Ви звернули увагу на її обличчя?.. Ні?.. Даремно, психіатрові се треба. Ви побачили б той вираз, що примушував мене в саду довго напружувати мізок, аж поки я не пригадав, що то за тавро.

Вони зникли в натовпі, а я, розлютований другою невдачею, кинувся навздогінці. Але два моторних городовики, мов у щемки, захопили мої руки.

— Набік, набік його, у тінь,— звелів їм финтикуватий околодок, і мене поцупили в гущавину, в темінь, потім до виходу, посадили на візника й привезли в участок. Мабуть, чимало дурниць наплів я їм там, коли, зрештою, попав до вас, пане лікарю.

Отже, коли ви, вислухавши мою нецікаву, але одну з багатьох,— я тепер певний в тім,— історію, мусите щось там занотувати у вашій отій

величезній книзі, зазначити пункт збожевоління, то я вам радо допоможу в сій справі. Беріть перо й пишіть: прізвисько — Дмитро Сохальський; причина збожевоління — довге перебування в певності, що женщина, крім вроди, має мізок у голові, крім жадоби до життя — свідомість честі й обов'язку, крім хтивості — здатність кохати.

Отсе і все, що вважаю за потрібне висловити вам.

А по сій мові, благаю вас пустити мене, бо не можу я й години більш сидіти в сім проклятім місті; десь там досі нетерпляче чекає на мене моя дорога, люба крихотка...

1910